

ΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟΣΤΕΓΟΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ *

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ

Β'. ΜΟΝΟΚΑΙΤΟΙ ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΜΕΤ' ΕΓΚΑΡΣΙΩΝ «ΜΕΣΟΔΟΚΙΩΝ»

Μέχρι τοῦδε οἱ ἐξετασθέντες ναοὶ ἐνεφάνιζον πλάτη, τὰ ὅποια τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐπέξεοχῆ τοίχων περιωρίζοντο ἐπαρκῶς, ὥστε ἐγεφυροῦντο εὐκόλως διὰ φερόντων ξυλίνων «δοκαριῶν» ἢ φερουσῶν λιθίνων πλακῶν. Ἀπὸ τοῦδε θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐμφάνισιν μεγάλων ξυλίνων δοκῶν, τῶν «μεσοδοκιῶν», εἰς τὴν διαδοκίδωσιν τῆς ὀροφῆς διὰ τὴν ὑποδιαίρεσιν τοῦ ὀρθογωνίου τῆς εἰς μικρότερα ὀρθογώνια. Οὕτως ἡ στηριξίς τῶν μικροτέρων ξυλίνων δοκαριῶν δὲν θὰ γίνεται πλέον ἀπὸ τοίχου εἰς τοίχον, ἀλλ' ἀπὸ μεσοδοκιοῦ εἰς μεσοδόκι, ὥστε τὸ πλάτος τῆς κατόψεως θὰ ἐπηρεάζεται μόνον ἐκ τῶν διατιθεμένων «μεσοδοκιῶν» καὶ ὄχι ἐκ τῶν δοκαριῶν. Οὕτω πως ἀποδεσμευόμεθα ἐπαρκῶς ἐκ τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ἀντοχῆς τῶν ξύλων, ἐφ' ὅσον τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς εὐρυτέρας κατόψεως τρία ἕως τέσσαρα συνήθως, κατὰ μέσον ὄρον, διὰ τὴν στέγασιν ἐνὸς τοιοῦτου χώρου μεσοδοκία ἐξευρίσκονται πολὺ εὐκολώτερον τῶν πολυαριθμῶν δοκαριῶν μεγαλύτερων διαστάσεων.

α) *Βασιλικαὶ μετὰ «μεσοδοκιῶν» ἐπὶ ἐπέξεοχῆς.* Ὡστε ἔχομεν βασιλικὰς τῶν ὁποίων ἡ ὑποδιαίρεσις τοῦ ὀρθογωνίου τῆς ὀροφῆς εἰς μικρότερα ὀρθογώνια συντελεῖται διὰ μεσοδοκιῶν ἐγκαρσίως πρὸς τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα τῆς κατόψεως τοποθετημένων καὶ στηριζομένων ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων, οἵτινες σχηματίζουν ἐπέξεοχὴν περιορίζουσαν τὸ πρὸς γεφύρωσιν ἄνοιγμα.

Ὅμοια ὑποδιαίρεσις τοῦ ὀρθογωνίου τῆς ὀροφῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ μεσοδοκιῶν στηριζομένων ἐπὶ λιθίνων κιλλιβάντων ἐντετοπισμένων εἰς τὴν περιοχὴν στηριξείως των, ἥτοι πλάτους ἐλαφρῶς μεγαλύτερου τοῦ πλάτους τῶν μεσοδοκιῶν. Ἐνίοτε συναντῶμεν κιλλιβαντας βαίνοντας ἐπὶ τοίχων σχηματι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 125 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

ζόντων έπεξερχήν, όπότε τό πρός γεφύρωσιν άνοιγμα έλαττοῦται έτι πλέον, περιοριζομένου άντιστοιχώς και τοῦ μήκους τοῦ μεσοδοκιοῦ.

Εἰς τās άνωτέρω περιπτώσεις παρατηροῦμεν ότι ή στήριξις τῆς φερούσης κατασκευῆς δέν ύποδηλοῦται ποσῶς έν κατόψει, εἰς τρόπον ὡστε ή κατασκευή καλύψεως έπηρεάζει μόνον τήν έξωτερικήν διαμόρφωσιν τοῦ ναοῦ και τās γενικὰς διαστάσεις τῆς κατόψεως, άνευ έτέρας εκδήλου έπιρροῆς έπί τῆς διαμορφώσεώς της. Ἐναφέρομεν παράδειγμα τοιοῦτου ναοῦ τήν βασιλικήν τοῦ άγίου Ἰωάννου Προδρόμου Κάστρου Σίφνου, ήτις εἶναι εύρύχωρος βασιλική πλάτους έλαφρῶς εύρυνομένου από 4.90-5.30 μ., μετά διαδοκιδώσεως συνισταμένης έξ ὀκτώ ὀγκωδῶν μεσοδοκιῶν⁴², στηριζομένων έπί τῶν έξωτερικῶν έν έπεξερχῆί τοίχων. Ἐπί τῶν μεσοδοκιῶν σχηματίζεται ὁ πυθμὴν διά ξυλίνων μικρᾶς διατομῆς δοκαριῶν, έν έπαφῆί, άντι τῶν συνήθως τοποθετούμένων πρός τόν σκοπὸν τοῦτον σανίδων ή σχιστολιθικῶν πλακῶν. Ἡ άντικατάστασις τῶν σανίδων ή σχιστοπλακῶν ὑπὸ ξυλίνων δοκαριῶν έν έπαφῆί, ή παρατηρουμένη ένίστε, φαίνεται ὑπαγορευθεῖσα και εἰς τήν ὑπὸ έξέτασιν περιπτώσιν εκ τῆς άφθονίας τῶν διατιθεμένων διά τήν κατασκευήν τοῦ δώματος τοῦ ναοῦ τοῦτου μικρῶν δοκῶν⁴³.

Εἰς τήν εἰκ. 14 παρίσταται μονόκλιτος βασιλική κατόψεως λίαν έπιμήκους ὀρθογωνίου έσωτερικῶν διαστάσεων 3.75×14.20 μ., διηρθρωμένης διά δύο τυφλῶν άψίδων έφ' εκάστης μακρᾶς πλευρᾶς, τοποθετημένων εκάτερωθεν τῶν πλαγίων θυρῶν. Ἐπειδή δέ αἱ θύραι αὐται ὡς διαμορφούμεναι διά τοξωτοῦ ὑπερθύρου ὁμοιάζουσι πρός τās τυφλὰς παρακειμένας των άψίδας, καιτοι στενώτεράι των, συντίθενται πρός αὐτάς, παρέχουσαι έν τῆί έσωτερικῆί τοῦ ναοῦ πλουσιωτέραν εἰκόνα άρθρώσεως εκάστου μακροῦ τοίχου, οἶονει διά τριῶν άψίδων άντι τῶν πραγματικῶν δύο.

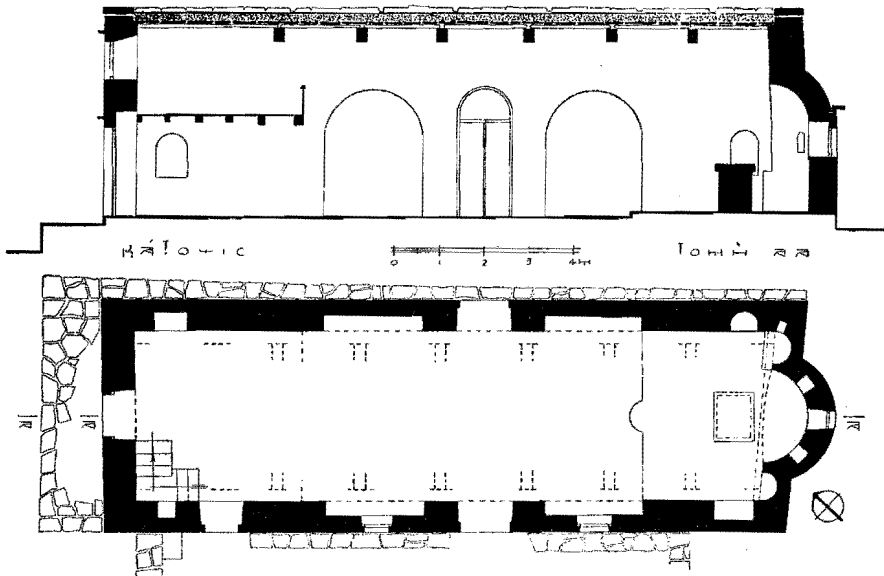
Ἡ κάτοψις ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο άνισα τμήματα ὑπὸ τοῦ τέμπλου και βαθμῖδος μεταξὺ ιεροῦ και κυρίως ναοῦ, άποκτήσαντος παρά τόν δυτικὸν τοῖχον άρθρωσιν καθ' ὕψος διά ξυλίνου ὑπερώου χρησιμεύοντος ὡς γυναικωνίτου. Ὁ γυναικωνίτης άποτελεῖ πιθανῶς μεταγενεστέραν διαρρῦθμισιν, ὡς διαφαίνεται εκ τοῦ λίαν μικροῦ ὕψους του και τῆς άδοκίμου τοποθετήσεως τοῦ δαπέδου του ὑπὸ τό ὑπερθύρον τῆς δυτικῆς θύρας (βλ. τομήν εἰκ. 14). Ἡ καμπυλόσχημος άψίς τοῦ ιεροῦ διατρυπᾶται ὑπὸ παραθύρου κατ' ἄξονά της,

42. Εἰς τήν Μύκονον τὰ μεσοδοκία ένομάζονται «τραβεζίνια».

43. Εἰς τόν ναόν τοῦτον και εἰς τινας άλλους κατὰ νήσους ή παρουσία πολλῶν μικρῶν ὀρθογωνισμένων δοκῶν και χονδρσανίδων εἰς τόν πυθμὴν τοῦ δώματος δυνατὸν νά προέρχεται από τήν ξυλείαν ναυαγησάντων πλοίων, τὰ ὅποια έλέγοντο «τακίσματα», και ήτις περιήρητο εἰς τὰ «κονιά» τῶν νησιωτῶν βάσει τοῦ δικαίου τῶν άκτῶν (Jus littoris) (πρβλ. περί αὐτῶν λ.γ. έν Μυκόνῳ, Περ. Ζερλεντή, Παναγιώτης Νικουσιος και Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Νησιωτικῆί Ἐπετηρίς, Σῦρος Τόμ. Α' (1918), σ. 164).

συνοδευομένου ὑπὸ δύο ὀρθογωνίων κογχῶν ἐκατέρωθεν, πλασιουμένη ὑπὸ ἐτέρων δύο εὐρυτέρων ἡμικυκλικῶν κογχῶν τοποθετημένων ἀριστερᾶ καὶ δεξιᾶ καὶ χρησιμευσῶν ὡς προθέσεως καὶ διακονικοῦ, συνοδευομένων ὑπὸ ἐτέρων δύο κογχῶν κατὰ τὰ ἀνατολικά ἄκρα τῶν μακρῶν τοίχων. Τέλος ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι ἐλευθέρως τοποθετημένη ἐκτὸς τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ.

Ἐξωτερικῶς τὸν ναὸν περιτρέχει χαμηλὸν κτιστὸν κάθισμα, καθιστάμενον προστατευτικῇ βάσει περὶ τὸν βόρειον τοῖχον καὶ περὶ τὸν δυτικὸν τοῖ-

Εἰκ. 14. Ἡ κάτοψις καὶ ἡ κατὰ μῆκος τομὴ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Λουκά εἰς τὸν Ἀρτεμιῶνα Σίφνου.

χον λιθόστρωτον πλατύσκαλον ἀπλούμενον ἔμπροσθεν τῆς θύρας τῆς ὄψεως ταύτης.

Ἀρχικῶς ἡ διαδοκίδωσις τῆς ὀροφῆς συνετελεῖτο δι' ἐξ ξυλίνων «μεσοδοκιῶν», ἀντικατασταθέντων ὑπὸ ἰσαριθμῶν σιδηροδοκῶν διπλοῦ ταῦ στηριζομένων σήμερον ἐπὶ κατακορύφων τοίχων. Οἱ τοῖχοι παλαιότερον, πρὸ τῆς μερικῆς ἀνακατασκευῆς των εἰς νεωτέραν ἐποχὴν κατ' ἐπισκευὴν τοῦ δώματος, ἐσηματίζον «ἐπεξοχὴν» περὶ τὰ ὑψηλότερα μέρη των ὑπὸ τὴν ὀροφήν. Τὰ ξύλινα «δοκάρια» τῆς ἐσχάρας τοῦ δώματος στηρίζονται ἀπὸ μεσοδοκιοῦ εἰς μεσοδοκί, ἔχοντα πυθμένα ἐκ σχιστολιθικῶν πλακῶν. Τέλος σημειοῦμεν ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ χωματίου ἡλιακοῦ φέρει προστατευτικὴν τοῦ ἀργιλοχώματος ἐπίστρωσιν ἐξ ἀσβεστοκονιάματος.

β) *Βασιλικαὶ μετὰ «μεσοδοκιῶν» ἐπὶ μονῶν «ποδαρικῶν».* Ἡ παραλλαγή τῆς μονοκλίτου βασιλικῆς μετὰ μεσοδοκιῶν στηριζομένων ἐπὶ μονῶν ποδαρικῶν φαίνεται πιθανόν ὅτι ἔχει ἤδη ὀλοσχερῶς ἐκλείψει. Ἐν τούτοις προβαίνομεν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τύπου, καθ' ὅσον εἰκάζομεν περὶ τῆς ὑπάρξεώς του ἐξ ἐνίων σφριζομένων συγγενῶν πρὸς αὐτὸν παραδειγματῶν βασιλικῶν μετὰ μεσοδοκιῶν μικτῆς στηριξέως, ἥτοι στηριζομένων ἐπὶ μονῶν καὶ διπλῶν ποδαρικῶν συγχρόνως, τὰ ὁποῖα θὰ γνωρίσωμεν κατωτέρω εἰς τὴν οἰκειάν θέσιν. Ἄλλως τε δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ἀνεύρεσις βασιλικῶν μετὰ μεσοδοκιῶν ἐπὶ μονῶν ποδαρικῶν ἐν τῷ μέλλοντι καὶ εἰς ἑτέρας ἐκτὸς τῶν Κυκλάδων νήσους ὑπὸ τῆς συνεχιζομένης ἐρεῦνης.

γ) *Βασιλικαὶ μετὰ «μεσοδοκιῶν» ἐπὶ διπλῶν «ποδαρικῶν».* Ἀντιθέτως ὑπάρχουν περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ αἱ συνηθέστεραι, ὅπου ὅλα τὰ ποδαρικά εἶναι διπλᾶ καὶ ἡ τοποθέτησις των γίνεται συμμετρῶς ἐν κατόψει, δηλονότι εἰς ἴσας μεταξύ των ἀποστάσεις (εἰκ. 15), εἰς τρόπον ὥστε ἡ αἰσθησις ἡ προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ χώρου εἶναι καθαρά, σαφῆς καὶ ἡρεμος. Ὡστε εἰς τὴν εἰκ. 15 ἔχομεν ὠλοκληρωμένην τὴν διάρθρωσιν τῆς κατόψεως διὰ τριῶν διπλῶν ποδαρικῶν, ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο ἀνά δύο μεσοδοκίαι διαφορετικῶν διατομῶν⁴⁴ καὶ ἀξιολόγου καθαροῦ ἀνοίγματος (4.20 μ.).

Σημειοῦμεν τὴν ὑπαρξίν κόγχης ἱεροῦ μὴ ἐμφανιζομένης ἐξωτερικῶς ὡς ἀψίδος (εἰκ. 15)⁴⁵, πλαισιουμένης ὑπὸ δύο μικροτέρων κογχῶν προθέ-

44. Σήμερον τινὰ τῶν μεσοδοκιῶν ἔχουν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ μεγάλων σιδηροδοκῶν διατομῆς διπλοῦ ταῦ.

45. Ἡ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸ χωρίον Πύργος τῆς Τήνου φέρει, ἐπὶ τοῦ ἐν σχήματι τεθλασμένου τόξου μαρμαρίνου φεγγίτου τῆς δυτικῆς θύρας (εἰκ. 16), τὴν κατωτέρω διὰ κεφαλαίων βυζαντινῶν γραμμάτων ἐγχάρακτον ἐπιγραφὴν, ἀποτελοῦσαν τὸ σύντομον λίθινον χρονικὸν τῆς:

«Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΕΝ ΕΤΗ — 1799 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΟΝ ΔΙ' ΕΞΟΔΩΝ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΕΥΛΑ

ΒΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΩ ΓΕΦΡΑΜΜΕΝΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΗΕΡΕΟΣ ΣΚΕΥΟΦΤ

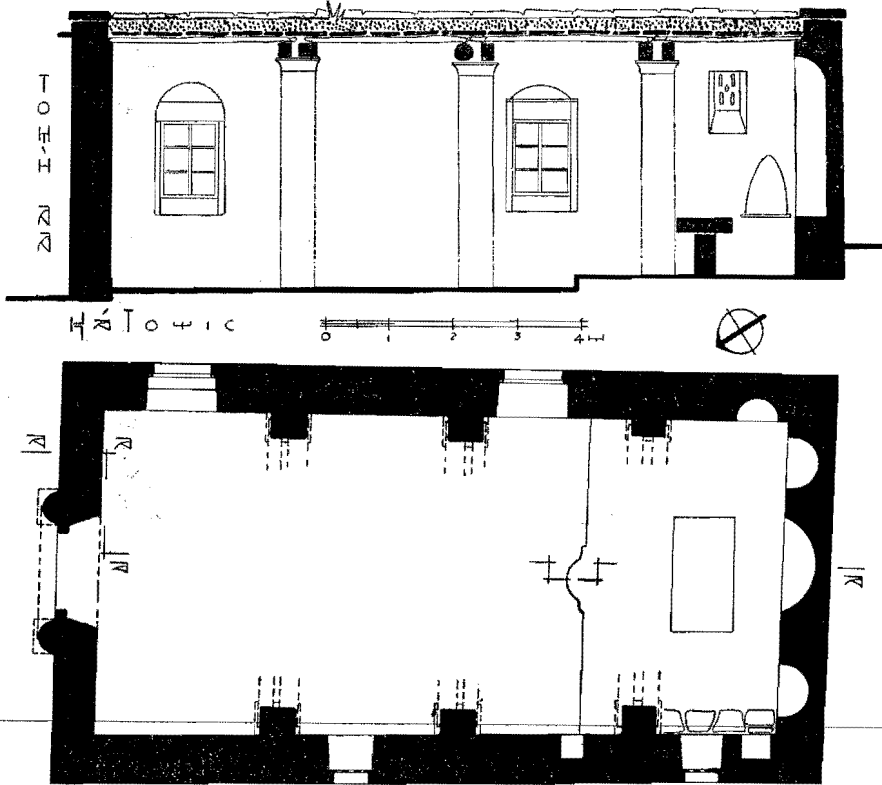
ΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΥ ΒΥΔΑΛΕ ΕΠΙΝΟΜΑΖΟΜΕΝΟΝ ΟΥΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑ

ΕΙΣ ΑΤΡΟΤΟΥΣ ΠΙΑΣΗΣ ΒΛΑΒΗΣ ΜΑΡΤΥΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΙΑ ΠΑΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΒΙΟΥ».

Ἐπίσης εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἐπὶ εὐμεγέθους εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἄνηρ-

σεως καὶ διακονικοῦ, συνοδευομένων καὶ τούτων ὑπὸ ἐτέρων δύο κατὰ τὰ ἀνατολικά ἄκρα τῶν μακρῶν τοίχων. Προσέτι σημειοῦμεν: Τὴν τοποθέτησιν τῆς ἀγίας τραπέζης πανταχόθεν ἐλευθέρας ἐναντι καὶ ἔξω τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ. Τὴν λίαν ὑψηλὴν καὶ ἀνατεινομένην μορφήν τῆς κόγχης (βλ. τομὴν εἰκ. 15). Τὴν ἄρθρωσιν καὶ τὸν τονισμόν τῆς θύρας διὰ τῆς τυ-

Εἰκ. 15. Ἡ κάτωφωσις καὶ ἡ κατὰ μῆκος τομὴ τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Γεωργίου εἰς τὸν Πύργον τῆς νήσου Τήνου.

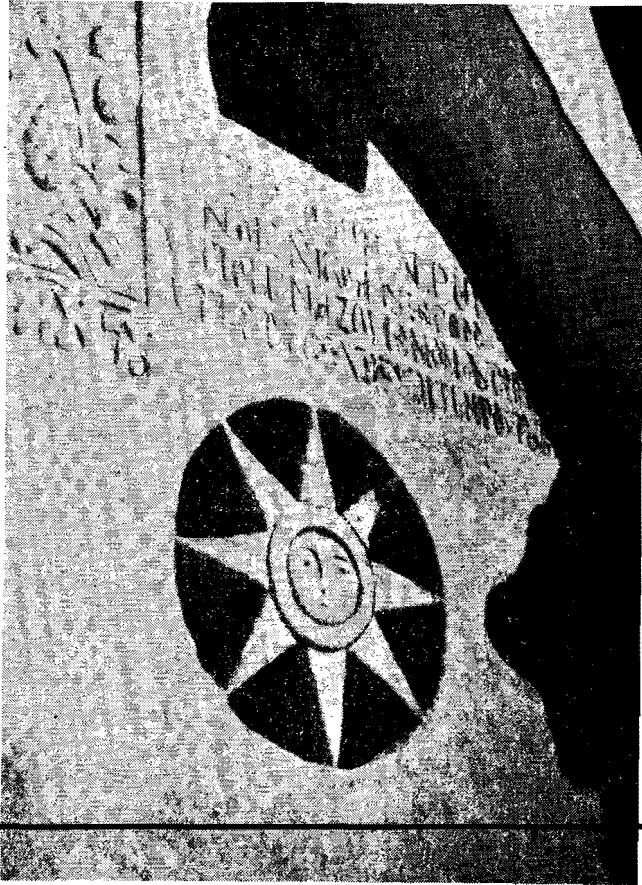
πικῆς ἐκ δύο ἡμικυλίων γεφυρουμένων ὑπὸ τόξου διατάξεως ὑποστηρίξεως τοῦ ὑπερκειμένου κωδωνοστασίου (εἰκ. 17).

Τέλος ὑπογραμμίζομεν τὴν ἀξιόλογον καὶ ἐπιτυχή ἀπὸ μορφολογικῆς πλευρᾶς ἐπίστεψιν τῶν ποδρικῶν τῆς βασιλικῆς, δι' ἐξεχούσης κοίλης μορφῆς ἀναδεικνυούσης τὸ ὕψος των, μὴ διακοπτόμενον ὑπὸ οὐδενὸς μέχρι τῆς

τημένης ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικῆς τοίχου, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

«Δέησις τοῦ
δοῦλου τοῦ
Θεοῦ Ἄντο
νίου 1777».

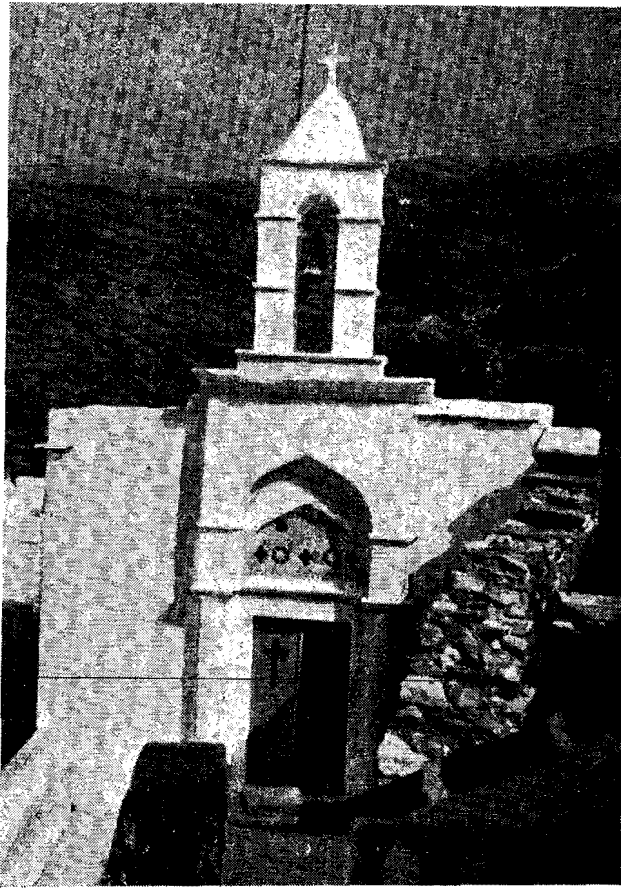
ὄραφής ἐνδιαμέσου ἀρχιτεκτονικῶν μέλους. Ἡ λειτουργικότης καὶ μορφολογικὴ ὑπεροχὴ τῶν μετ' ἐπιγράνου π. δαρικῶν τῆς εἰκ. 15 ἀναδεικνύεται περαιτέρω, ἀντιπαραβαλλομένη πρὸς τὴν ἑλλιπῆ καὶ ἀτελῆ μορφήν τῶν παραστάδων ἑτέρου ναοῦ παριστωμένου ἐν τῇ εἰκ. 20. Οὕτω παρακολουθοῦμεν

Εἰκ. 16. Ὁ μαρμαρίνος φεγγίτης τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ ναοῦ τῆς εἰκ. 15.

(εἰκ. 20) τὰ μεσοδόκια στηριζόμενα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν παραστάδων, ἀνευ παρεμβολῆς οὐδεμιᾶς ἐνδιαμέσου ἀρθρώσεως τὰ δύο ἑτερόκλητα μέλη μορφῆς καὶ προσέτι διαπιστοῦμεν ὅπως ἀπροσδοκῆτως καὶ ἀδικαιολογήτως διακοπτομένην τὴν ἐλευθέραν πρὸς τὴν ἄνω πορείαν τῶν δύο παραστάδων κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὕψους των (εἰκ. 20 τομῆ) ὑπὸ δύο ἐξεχουσῶν πλα-

κῶν, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία θὰ ἐδικαιολογεῖτο μόνον ἐὰν ἐχρησίμευον ὡς ὑψιφίδια τόξου, ἀνυπάρχον πάντως εἰς τὴν περίπτωσηιν ταύτην. Ἄλλ' ἐπίσης καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν παραστάδων τῆς εἰκ. 15 εἶναι ὀρθότεραι τῶν τῆς εἰκ. 20, τόσον αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, ὅσον καὶ ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὰ μεταξὺ των καταλειπόμενα ἐλεύθερα τμήματα τῶν τοίχων, εἰς τρόπον ὥστε

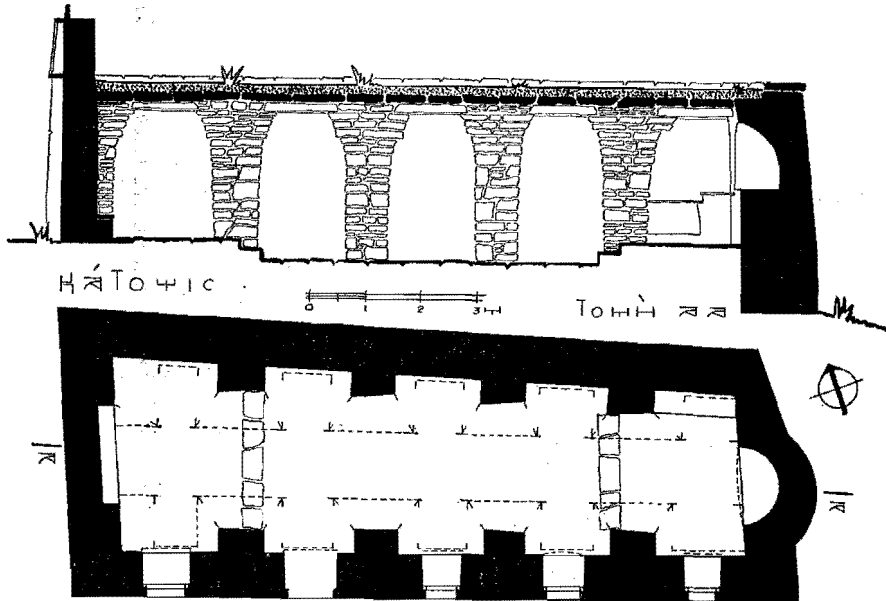

Εἰκ. 17. Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τῆς εἰκ. 15.

ἡ σύνθεσις τῆς παρασταδοστοιχίας τῆς μιᾶς βασιλικῆς εἶναι ἐπιτυχεστέρα τῆς ἄλλης.

Εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς εἰκ. 18 ἐμφανίζεται παρομοία πρὸς τὴν προηγουμένην (βλ. εἰκ. 15) συμμετρικὴ διάρθρωσις τῆς κατόψεως διὰ τεσσά-

ρων⁴⁶ ἀντί τριῶν διπλῶν ποδαρικῶν, γεφυρουμένων διὰ παχειῶν λιθίνων φερουσῶν πλακῶν (στεγάδια, πλακί, κλπ.). Ἀπὸ τυπολογικῆς πλευρᾶς ἡ βασιλικὴ τῆς εἰκ. 18 κατατάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διηρθρωμένων δι' ἐγκαρσίων μεσοδοκιῶν ἐπὶ διπλῶν ποδαρικῶν, διότι αἱ στεγάζουσαι παχεῖαι λίθιναι φέρουσαι πλάκες τῆς ἐπιτελοῦν διπλοῦν προορισμόν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς θεωρήσεως κατόψεως καὶ τομῆς, ἐπέχουσαι θέσιν μεσοδοκιῶν καὶ συγχρόνως ξυλίνων δοκαριῶν τῆς φερούσης ἐσχάρας τοῦ δώματος.

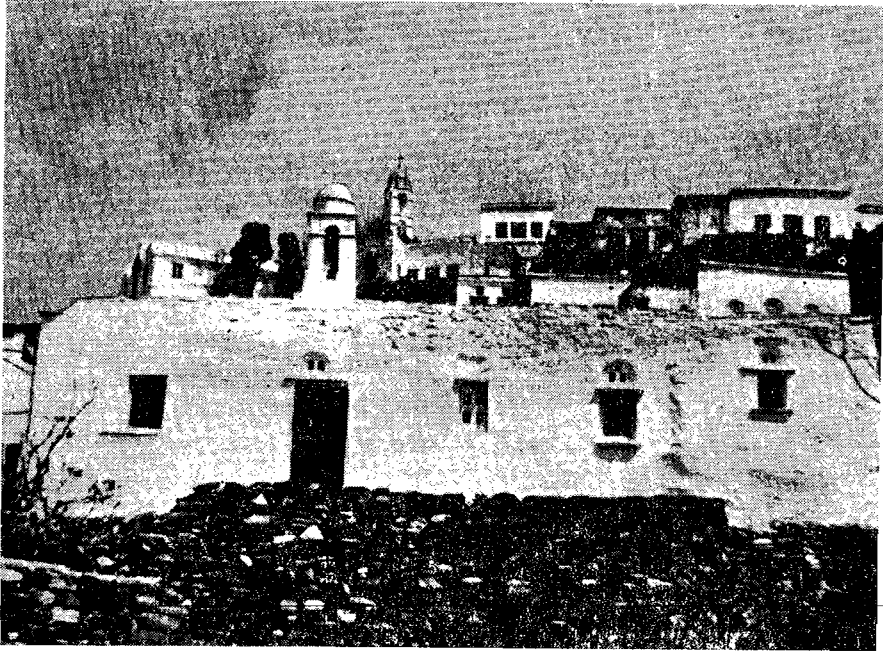
Εἰκ. 18. Ἡ κάτοψις καὶ ἡ κατὰ μῆκος τομὴ τοῦ Ταξιάρχου εἰς τὸν Τριαντάρο Τήνου.

Ἄρα εἰς τὸ ἐπ' ἔξω παράδειγμα τὰ ξύλινα «μεσοδοκίαι» καὶ ξύλινα «δοκάρια» ὑποκατεστάθησαν ἀμφότερα ὑπὸ φερουσῶν λιθίνων πλακῶν, ἐπιτελοῦσάν διπλοῦν προορισμόν, τῶν λεγομένων «στεγαδιῶν».

Σημειοῦμεν ἐν συνεχείᾳ ὅτι τὰ ποδαρικά τοῦ ναοῦ τῆς εἰκ. 18 εἶναι κατασκευασμένα δι' ἐντονωτάτης ἐπεξοχῆς κατὰ διπλῆν ἔννοιαν, καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ καὶ κατὰ πλάτος, ἥτοι καὶ πρὸς τὰς τρεῖς ἐλευθέρως πλευρὰς των. Οὕτω πως ἀποκτοῦν ἄκρως ἰδιότυπον μορφήν προσομοιάζοντα

46. Ὁρθότερον διὰ τεσσάρων διπλῶν ποδαρικῶν καὶ ζεύγους ἡμιποδαρικῶν, τῶν ὁποίων τὸ κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ ναοῦ εἶναι εὐρυνέστερον, ἐνῶ τὸ κατὰ τὴν ΝΔ γωνίαν δὲν περιεσώθη πλήρως, λόγῳ πιθανῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ δυτικοῦ τοῖχου τῆς βασιλικῆς ταύτης.

πρὸς ὑπερμεγέθεις λιθίνους μῆκυτας (βλ. τὴν τομὴν τῆς εἰκ. 18). Ἡ γεφύρωσις τῶν ποδαρικῶν συντελεῖται εἰς δύο στάδια: Πρῶτον κατὰ μῆκος, παραλλήλως πρὸς τὰς μακρὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ, διὰ φερουσῶν λιθίνων πλακῶν συνδεουσῶν τὰ τέσσαρα ποδαρικά ἐκάστης μακρᾶς πλευρᾶς μεταξύ των, εἰς τρόπον ὥστε τὸ πρὸς κάλυψιν κατὰ τὴν ἐγκαρσίαν ἔννοιαν ἀπομένον πλάτος περιορίζεται ἀπὸ τὰ 2.90—3.50 μ. παρὰ τὴν βάσιν τῶν τοίχων εἰς τὸ 1.20 μ. παρὰ τὴν ὀροφὴν. Καὶ κατόπιν ἐν συνεχείᾳ τὸ μικρὸν πλέον ἄνοιγμα εἰς τὸ ὁποῖον περιωρίσθη τὸ πλάτος τοῦ ὀρθογωνίου τῆς ὀροφῆς τοῦ κλί-

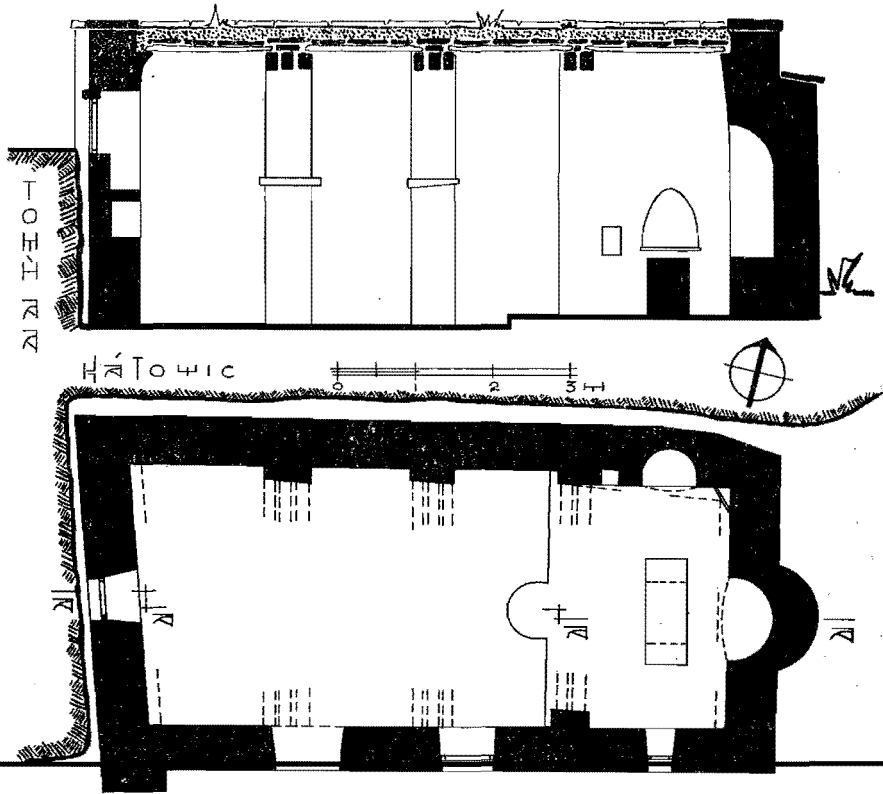

Εἰκ. 19. Ἡ πρόσοψις, μεσημβρινῆ ὄψις, τοῦ ναοῦ τῆς εἰκ. 18.

τους γεφυροῦνται εὐκόλως, πάλιν διὰ λιθίνων πλακῶν ἐδραζομένων ἐπὶ τῆς ἐπεξοχῆς τῶν ποδαρικῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν πλακῶν γεφυρώσεως τῶν ποδαρικῶν, τῶν πρώτων ἐπεχουσῶν συγχρόνως εἰς τὴν διαδοκίδωσιν τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν λιθίνης ὀροφῆς τὸν διπλοῦν προορισμὸν «μεσοδοκιοῦ» καὶ «δοκαριῶν» τῆς ἀντιστοίχου ξυλίνης φερούσης ἐσχάρας τοῦ δώματος. Τέλος σημειοῦμεν τὸ σπάνιον τῆς διαμορφώσεως τῶν ποδαρικῶν, διὰ λιθίνων προβόλων ἐκτεινομένων πρὸς τρεῖς κατευθύνσεις, εἰς Κυκλαδικοὺς ἐπιπεδοστέγους ναοὺς.

Εἰς τὴν κατὰ μῆκος τομὴν τῆς ἰδίας βασιλικῆς τῆς εἰκ. 18 παρακο-

λουθοῦμεν τὰ ποδαρικά, λόγω τῆς ἐμφανιζομένης ἐντονωτάτης ἐπεξοχῆς, σχηματίζοντα εἶδος τυφλῶν ψευδοαψίδων ἐν σειρᾷ, οἷονεὶ γεφυρουσῶν τὰ μεταξύ αὐτῶν κενά. Ἐν τούτοις ἡ τομὴ παρέχει ἀμυδρῶς μόνον τὴν καταπληκτικὴν αἴσθησιν τὴν προκαλουμένην εἰς τὸν διερχόμενον τὸ κατώφλιον τῆς βασιλικῆς καὶ κινούμενον εἰς τὸ ἐσωτερικόν της. Ἡ αἴσθησις συντίθεται ἐκ θαυμασμοῦ ἀναμίχτου πρὸς δέος διὰ τὸ τεχνικὸν κατόρθωμα τῆς

Εἰκ. 20. Ἡ κάτωψις καὶ ἡ κατὰ μῆκος τομὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων εἰς τὸ χωρίον Ἀρνάδος τῆς Ἱήνου.

συναρμογῆς καὶ ἰσοροπήσεως τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων καὶ πρὸς τρεῖς κατευθύνσεις ἐκτεινομένων λιθίνων προβόλων, τῶν σχηματιζόντων τὰς ἐξωτερικὰς μορφὰς τῶν διευρυνομένων παρατόλμωσ πρὸς τὰ ἄνω ποδαρικῶν.

Σημειοῦμεν προσέτι τὴν γνωστὴν ἤδη ἰδιορρυθμίαν τὴν ἐμφανίζουσαν τὰς μακρὰς πλευρὰς τῆς κατόψεως συγκλινούσας πρὸς τὸ ἱερόν.

Εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν βασιλικὴν ἔχομεν τὴν τριμερῆ κατὰ μῆκος διαί

ρῶσιν εἰς ἱερόν, κυρίως ναὸν καὶ γυναικωνίτην, πραγματοποιουμένην διὰ δύο βαθμίδων εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρώτου καὶ δι' ἐτέρων δύο εἰς τὴν θέσιν τοῦ τετάρτου ποδαρικοῦ, ἥτοι κατὰ τρόπον οἰκοδομικῶς ὄργανικόν.

Οὕτως, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, εἰς τὰς περισσοτέρας μονοκλίτους βασιλικὰς τὰς ἐμφανιζούσας διάρθρωσιν διὰ ποδαρικῶν (παραστάδων, πιλάστρων, κισσῶν, πισσῶν) ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται μεσοδόκια ἢ τόξα, ἔχομεν τὴν τριμερῆ κατὰ μῆκος διαίρεσιν (ἱεροῦ, κυρίως ναοῦ, γυναικωνίτου) πραγματοποιουμένην ἐπίσης ὑπὸ τῶν μελῶν τούτων ὄργανικῶς. Ἐν τούτοις αἱ βαθμίδες δὲν συμπίπτουν πάντοτε μετὰ τῶν ποδαρικῶν ἢ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ γυναικωνίτου, πραγματοποιουμένης τῆς διαίρεσεως συνηθέστερον ὑπὸ τοῦ τέμπλου μετὰξὺ ἱεροῦ—ναοῦ καὶ ὑπὸ σειρᾶς στασιδίων μετὰξὺ ναοῦ—γυναικωνίτου. Ἄλλ' ὁ χωρισμὸς οὗτος καίτι λειτουργικὸς, δὲν ἐμφανίζεται μὲ τὴν ὄργανικότητα τῆς προηγουμένης οἰκοδομικῆς διαρθρώσεως, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ συγχρόνως τοποθέτησιν ἐκκλησιαστικῶν ἐπίπλων.

Τὸ τμήμα τοίχου, τὸ ὑψούμενον ὑπεράνω τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ (βλ. κατὰ μῆκος τομὴν εἰκ. 18 καὶ εἰκ. 19), συνιστᾷ διακοσμητικὸν ψευδοαέτωμα συνηθέστατον εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς Τήνου, ὀφειλόμενον εἰς τὴν καὶ σήμερον παροῦσαν ἐν τῇ νήσῳ νεωτέραν δυτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιρροήν.